

ЧАСИ КОЗАЦЬКІ – СІЧІ ЗАПОРОЗЬКІ

Сурченко С. В. (м. Запоріжжя)

«Кам'янська січ»: історія створення Філії Національного заповідника «Хортиця»

Легендарна Кам'янська Січ – пам'ятка історії національного значення – єдина збережена Січ, яка досліджується та включена до складу Національного заповідника «Хортиця»: унікальні знахідки, перспективи створення археологічного музею просто неба та його туристичний потенціал

Запорозька Січ – унікальне явище в історії нашої країни і всього людства. Виникнувши як військово-політичний центр українського козацтва, вона згодом перетворилася в столицю найдемократичнішої для свого часу козацької республіки, відіграла значну роль у формуванні військових, політичних, господарських та культурних засад української державності, стала яскравою сторінкою нашої історії, яка збереглася в пам'яті поколінь і своєю героїкою призвана формувати патріотів України!

В історії козацької республіки «Запорозьке Військо Низове» було вісім Січей :

- «Хортицька» (1552-1558 рр.) – на острові Мала Хортиця;
- «Томаківська» (1563-1593 рр.) – на острові Томаківка (або Бузький) біля теперішнього м. Марганець;
- «Базавлуцька» (1593-1638рр.) – на острові Базавлук біля міста впадіння в Дніпро трьох річок: Чортмлик, Підпільна та Скарбна;
- «Микитинська» (1638- 1652 рр.) – біля переправи на Микитинському розі (в межах Нікополя);
- «Чортмлицька» (1652-1709 рр.) – при впадінні річки Чортмлик в Дніпро;
- «Кам'янська» (1709-1711, 1728-1734 рр.) – при впадінні річки Кам'янки в Дніпровське Річище (нині с. Республіканець Бериславського р-на Херсонської обл.);
- «Олешківська» (1711-1728 рр.) – в урочищі Олешки, нині територія м. Олешки, навпроти міста Херсон;
- «Нова (Підпільнянська)» (1734-1775 рр.) – біля впадіння річки Підпільній в Дніпро (біля теперішнього с. Покровське Дніпретровської обл.).

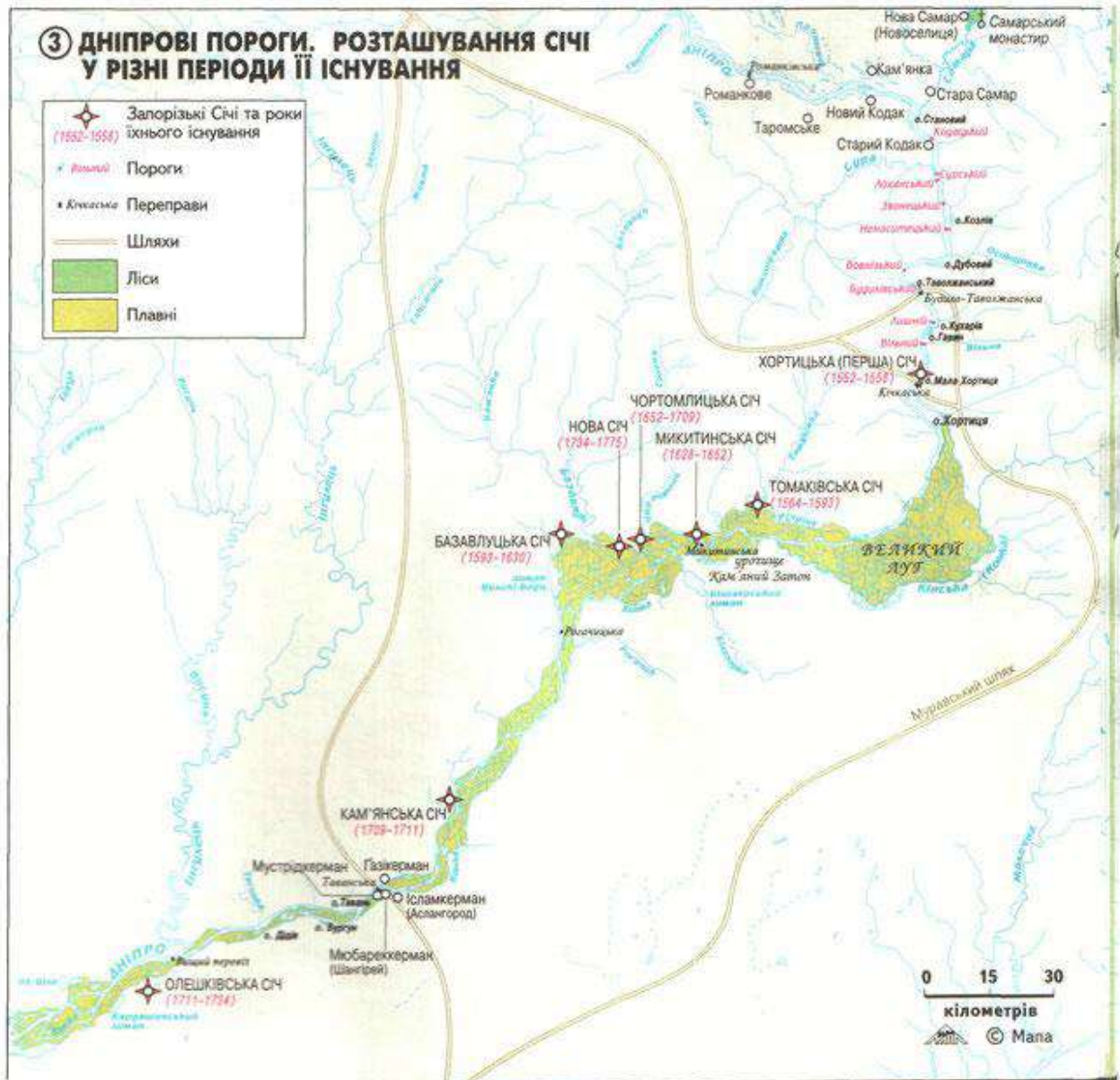
Після зруйнування по указу Катерини II в 1775 г. останньої Запорозької Січі, на землях Оттоманської імперії існувала ще і:

«Задунайська Січ» (1775-1828 рр.) – в дельті р. Дунаю.

Значна частина козаків була розселена також на території Банату в Австрійській імперії (банатське козацтво, Банатська Січ).

Нажаль, більшість січей було не знищено не тільки часом, а і завдячуючи руйнівній діяльності людини за радянських часів – штучне Каховське море поглинуло історичні пам'ятки, залишивши прийдешнім поколінням українців для досліджень, нажаль, тільки частково збережені території Олешківської та Кам'янської Січей.

Отже, можна з впевненістю стверджувати, що **Кам'янська Січ** – єдина з козацьких столиць, територія якої на сьогодні залишилась у більш-менш незміненому вигляді і є непересічною археологічною пам'яткою, яка зберігає безцінну інформацію про ті сфери козацького життя, які досі ще невідомі або ж не підтверджені документальними джерелами, але являють для нас особливий інтерес: як був організований козацький побут, як вони вели та з чого складалось їх господарство, не відтворені знахідки матеріальної культури тих часів козацького братства.

По цій славній українській землі, мало не три століття тому, ступали наші славні лицарі запорозькі, тут вони творили історію, боронячи нашу землю від зазіхань хижих сусідів. Тож вона потребує посиленого захисту, реставраційно-консерваційних робіт і якомога меншого людського втручання, адже під шаром ґрунту залишилися артефакти, які чекають на своє дослідження і відповідне збереження для майбутніх поколінь.

Екскурс в історію

Передумовами виникнення Січі на р. Кам'янці стали події, пов'язані з перипетіями Північної війни, коли гетьман І.Мазепа, спробував, заручившись військовою підтримкою на той час наймогутнішої європейської потуги, вирватися з цупких обіймів Петра І.

Не дивлячись на протистояння, яке існувало між гетьманським урядом та Січчю, козаки на чолі з кошовим отаманом Костем Гордієнком, підтримали виступ І.Мазепи проти колонізаторської політики російського уряду. Але дивна нерішучість Карла XII призвела до втрати наступальної ініціативи, і російські війська, скориставшись з цього, розгромили спочатку гетьманську столицю – Батурин, а потім знищили і Чортотлицьку Січ.

Пам'ятник кошовому отаману Кам'янської Січі – Костю Гордієнко (фото зверху) та Пам'ятна В'їзна вежа на Кам'янську Січ (фото знизу) в с. Республіканець, Бериславський район, Херсонська область

Монумент "Січі Запорозькі" з вмонтованими пам'ятними жетонами Запорозьких Січей

Сурченко С. В. – перший завідувач Філії «Кам'янська Січ» Національного заповідника «Хортиця» на заходах із вшанування пам'яті кошового Костя Гордієнка. 01.05.2012р. в с. Республіканець Бериславського району Херсонської області

Саме тому запорожці змушені були шукати нове місце для столиці – Січі.

Облаштувалися вони на території Інгульської паланки, на кордоні з володіннями Кримського ханства – при впадінні в Дніпро річки Кам'янки, прийнявши протекторат турецького султана. Крім того, що це було захищене природою місце і тому зручне в фортифікаційному плані, це було місце Каїрської переправи, яке безумовно було обжите і козаками, і народами, які раніше мешкали на цій території.

Розгромивши шведські війська в липні 1709 року під Полтавою, Петро I, переслідуючи шведські та запорозькі загони, з вогнем і мечем пройшов по українським землям, нищачи все на своєму шляху. Таким чином, в 1711 році, під час так званого Прутського походу, новооблаштована Кам'янська Січ була також знищена російськими військами.

Запорожці відійшли далі на південь по Дніпру і на одному з островів в районі Олешків (теж на одній із дніпрових переправ) заснували Олешківську Січ, де просиділи до 1728 року, після чого повернулися до Кам'янської Січі, і знаходились в ній до 1734 року, коли перейшли під російський протекторат і заснували на р. Підпільній Нову Січ.

Отже, **Кам'янська Січ мала два етапи існування: 1709-1711 р.р. та 1728-1734 р.р.**

Скінчилась Козацька доба в Україні після розгрому останньої Запорозької Січі в 1775 році: більшість козаків розбрелися по близьким та далеким зарубіжжям, на козацькі землі прийшли нові господарі, котрі привезли з України та Росії переселенців і почала витравлюватися сама пам'ять про славних лицарів південних степів, а головне – нищились залишки січей та зимівників, котрі розбиралися на новобудови, заростали бур'яном та переліском.

Кам'янська Січ після ліквідації Запорозьких Вольностей

Землю, де знаходилася Кам'янська Січ (близько 3 тис. десятин), російський уряд наприкінці XVIII ст. надав як рангову дачу австрійському консулу Священної Римської імперії в Херсоні Івану Григоровичу Розоровичу і поселення отримало назву Консуловка, або Розоровка. Після змін кількох власників (1809 р. – прапорщик О. Д. Константинов, 1836 р. – підпоручиця О. В. Єсаулова), земля у 1856 р. перейшла до поручика К. Цехановича, який, одружившись на Дарії Єсауловій, переконав перевести на його ім'я все її майно.

В 1858 році отаман чумацьких обозів Михайло Федорович Огарков став новим і останнім власником маєтку, вигравши його в карти у гультья Ксаверія Цехановича.

Огаркову М. Ф. з часом вдалось розширити свої володіння: його економія розташовувалася на мальовничому мисі між Козацьким річищем – рукавом Дніпра та р. Кам'янкою, яка впадала в це річище і лише частина цього мису належала херсонському міському голові Миколі Івановичу Бланкову, але яка також включала частину території Кам'янської Січі. Палац Огаркова був оточений садом. Двоповерхову будівлю прикрашала башта з пірамідальним куполом зі шпилем, яка була збудована з північного боку. Із східного боку (з боку Дніпра) до палацу було прибудовано широку криту терасу, яка була оглядовим майданчиком. Перед нею розташовувалися фонтани та алея, яка сходами спускалась до Козацького річища. Північніше алеї було влаштовано мальовничий грот, що імітував справжню печеру.

Огаркови, що були нащадками козацького роду, цікавилися історією, розуміючи на яких землях розташовано їх маєток. Розбудовуючи його, вони не нищили старожитності, а передавали їх до Херсонського музею та фінансували проведення археологічних розкопок, доглядали за козацьким цвинтарем.

Після встановлення Радянської влади в маєтку Огаркова було організовано колгосп «Республіканець», який і дав назву селу, а сам палац розібрано місцевими мешканцями – його уламки і зараз можна спостерігати вмурованими в господарські будівлі та паркани. В уцілілих господарських приміщеннях в післявоєнні роки було облаштовано піонерський табір праці та відпочинку (використовувалась дитяча праця на тамтешніх виноградниках),

в який приїздили діти з усього СРСР. Нажаль, в ті часи радянського невігластва було зруйновано багато історичних пам'яток часів козацтва, а збережений до того часу намогильний хрест кошового Костя Гордієнка використовувався в якості мішені під час проведення так званих військово-спортивних ігор «Зірниця». Після розпаду Радянського Союзу, розпався і радгосп, у віданні якого знаходився табір і ці будівлі також було зруйновано і на сьогодні фактично розібрано.

Дослідження на Кам'янській Січі

В середині XIX століття кириломефодіївці, замислившись над своїми витоками, оголосили похід в минуле і віднайшли в ньому славні сторінки. Їх почин підхопили народні демократи, які і описали (в романтичному стилі) козацьку минувшину і пішовши в народ, змогли дещо зберегти та залишити нам – своїм нащадкам. Саме завдяки їм ми знаємо, що відбувалося на цих землях після 1775 року. І по великому рахунку ми повинні бути вдячні долі за те, що на території Кам'янської Січі вже після її занепаду, поселилися козацькі нащадки Огаркови, які за часів царату змогли зберегти від плондрування та хаотичної забудови і січову територію і козацький цвинтар.

Отже, на об'єкти Кам'янської Січі вперше звернув увагу наукової громадськості ще у 1844 році місцевий **поміщик-краєзнавець Вертильяк М. І.**, який був членом Одеського товариства історії та старожитностей. Саме він повідомив широкому загалу науковців про кричущу руйнацію залишків Січі, про варварське знищення великої кількості надмогильних козацьких хрестів.

Подорожуючи півднем України та описуючи її природу та історію, у 1856 році, відвідав Кам'янську Січ **етнограф та письменник О. Афанасьєв-Чужбинський**, котрий знайшов на території занедбаного цвинтаря декілька хрестів козацьких отаманів, в тому числі і хрест над могилою К. Гордієнка. Збереглась легенда, яка розповідає, що саме Афанасьєв, обурений таким ставленням до козацької історії і особливо козацького кладовища зі сторони тамтешнього власника цієї місцини – Ксаверія Цехановича, зумів так обставити справи, що той, сівши ґрати в карти, за одну ніч програв більше 300 тис. рублів Огаркову і тому йому прийшлося віддати свій маєток освіченому нащадку запорожців, що врятувало цю священну землю від остаточної руйнації та плондрування.

Започаткував наукові дослідження Кам'янської Січі у 80-ті роки XIX століття академік **Д. І. Яворницький**. Він зробив її науковий опис і топографічне обстеження, склавши план з позначенням залишків будівель курінів, скарбниць, визначив місце розташування січового майдану.

Перші ж археологічні дослідження були пов'язані з ім'ям **Віктора Івановича Гошкевича**, який, як завідуючий Херсонським музеєм, у 1909 та 1913-14 роках зробив детальне обстеження Січі, описав зовнішній вигляд і археологічно дослідив передмістя.

У 30-х роках XX ст. тут активно працювали **М. Л. Макаревич, Я. В. Краєвський, М. Л. Мейерсон**, але їх напрацювання зникли під час війни. В 1939, 1941, 1951 та 1953 роках дослідження були продовжені **Б. Копиловим та Е. М. Апанович**.

У 1972 році охоронні розкопки розпочинає експедиція Державного історико-культурного заповідника на о. Хортиця під керівництвом **В. Е. Борисова**, потім **А. Л. Сокульського** за участі **О. В. Бодяньського**. Інститут Археології Академії Наук України активно підтримує ці роботи: розробляється програма дослідження козацької національної спадщини, офіційна археологічна наука визнає Січі Запорозькі як археологічні пам'ятки. В 1974 році були проведені великі за обсягом археологічні роботи під керівництвом А. Л. Сокульського. Нажаль, до того часу через затоплення та ерозію було зруйновано всю південну та східну частину території Січі.

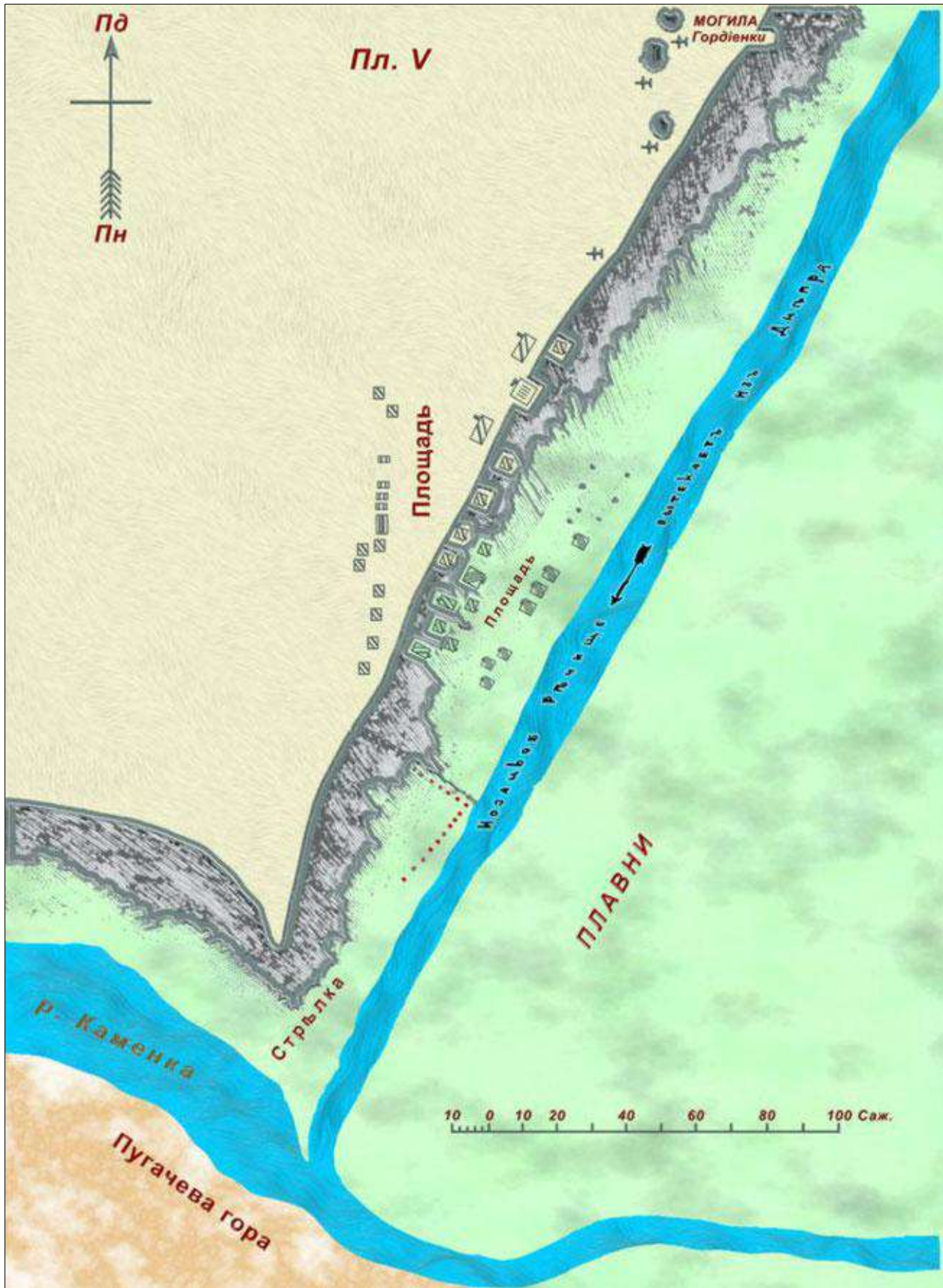
З 1988 по 1991 роки на території Кам'янської Січі продовжуються археологічні дослідження ЗДКЗ на чолі з **Ільїнським В. Є.** та **Козловським А. В.** Завданням експедиції було вивчення території Січі, встановлення її меж і збереженості окремих частин, а також територій, прилеглих до Січі. Але головне завдання експедиції – проведення рятувальних археологічних робіт на об'єктах, яким загрожувало знищення.

Частина еспозиції з артефактів, знайдених на території Кам'янської Січі – «Часи козацькі – Січі запорозькі»
Національного заповіднику Хортиця, розміщена в одному з козацьких курінів «Запорозької Січі»,
відкрита 22 грудня 2016 року

Кам'янська Січ. Карта знахідок

Отже, результатом досліджень стали:

- уточнення меж Січі та її площі;
- на мисі «Стрілка» знайдено керамічний посуд скіфської доби (III тися до н.е.);
- розкопано кілька об'єктів XII-XIV ст.ст. (поселення та ґрунтовий могильник золотоординського часу);
- вперше знайдені та вивчені рештки кількох напівземлянкових козацьких куренів, розроблена їх графічна реконструкція;
- розкопані залишки наземного старшинського житла;
- на господарському передмісті Січі розкопано шинок, кузню, залізоплавильні печі, яма для випалу вапна та деревного вугілля;
- знайдена колекція археологічних знахідок з кераміки (посуд, люльки, пічні кахлі), зі скла (шибки, посуд, пляшки), з заліза (ковальське знаряддя, рибальські гачки), зброя, монети, прикраси;
- археологічно підтверджено розгром Січі у 1711 році: простежено шар пожежі, сліди руйнування артилерійським обстрілом, картеч;
- зафіксовано і частково досліджено кладовище XVII ст.;
- виявлено кілька окремих поховань XVIII ст. – за півтора кілометра від Січі.

Історія створення філії «Кам'янська Січ» Національного заповідника «Хортиця» в датах і документах

Поворотним пунктом в історії вивчення козацької минувшини слід вважати Постанову Ради Міністрів Української Радянської Соціалістичної Республіки №7 від **18.09.1965 р. «Про увічнення пам'ятних місць, зв'язаних з історією козацтва»**. Саме дякуючи цій постанові був створений Державний історико-культурний заповідник на о. Хортиця, а в областях стали більш уважно ставитись до козацької історії та дбати про збереження матеріальної культури доби козацтва.

Херсонська обласна влада 5 березня 1969 року уклала з обласним краєзнавчим музеєм охоронний договір за №181, а 24 червня 1974 року рішенням облвиконкому за №14/366-5 встановила охоронні зони Кам'янської Січі площею 5 га та вже 5 грудня 1974 року подала до Міністерства культури СРСР документи **про визнання «Кам'янської Січі та кладовища запорозьких козаків першої половини XVIII ст.» пам'яткою історії та культури СРСР (нерухомі)**. Згідно з цим рішенням 21 січня 1983 року виконком Херсонської Ради депутатів трудящих за №959/2 взяв під охорону цю пам'ятку місцевого значення.

З початком перебудови посилилось бажання більш глибокого вивчення козацької історії і саме тоді створюються перші громадські організації, відроджується козацтво, на могилі Костя Гордієнка встановлюється пам'ятник, біля якого збираються патріоти з усієї України.

Завдяки активній наступальній позиції кандидата історичних наук Оленковського М. П. Херсонське облуправління культури на чолі з Чуприною В. Г. за активної підтримки заступника голови облради Чабаненка В. О. **ініціюють** виділення в натурі 10,58 га для **створення історико-культурного заповідника «Кам'янська Січ» 30 грудня 2004 року** 14 сесією 24 скликання Новокаїрської сільської ради за №173 з видачею Управлінню культури Херсонської облдержадміністрації Державного акту на право постійного користування земельною ділянкою.

Не дивлячись на те, що пам'ятка історії була взята під охорону товариством охорони пам'яток історії та Союзом козаків, у держави не було фінансових можливостей на подальші потуги у створенні заповідника, пам'ятка продовжувала зазнавати антропогенного впливу та руйнації з боку Каховського водосховища, а тому все активніше почали лунати пропозиції про передачу цих земель Національному заповіднику «Хортиця», як профільній установі з вивчення та збереження козацтва.

Під час проведення **Третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історія запорозького козацтва в пам'ятках та музейній практиці» (9-10.10.2008 р.) була прийнята резолюція:** «Ми, учасники конференції, представники 31 музеїв, заповідників, інших науково-дослідних установ з 12 областей України, заслухавши доповіді та обговоривши питання, пов'язані з актуальними проблемами дослідження історії запорозького козацтва, охороною пам'яток та відображенням доби козацтва в музейній практиці, пропонуємо: звернутися до центральних та місцевих органів влади з пропозицією про створення філії Національного заповідника «Хортиця» в місці існування Кам'янської Січі (с. Республіканець Херсонської області) – єдиному збереженому місці існування козацьких столиць XVIII століття».

25 листопада 2008 року на ім'я генерального директора Національного заповідника «Хортиця» Остапенка М. А. надійшов лист (№ 3525-7646/0/8-08/60/325) за підписом т. в. о. заступника голови Херсонської обласної держадміністрації О. Довбиша: «Враховуючи те, що створення філії Національного заповідника «Хортиця» на місці існування «Кам'янської Січі» забезпечить державну підтримку і в подальшому створення заповідника, пропозицію підтримуємо».

13 березня 2009 р., в приміщенні Музею історії запорозького козацтва, за участі заступника голови Херсонської облдержадміністрації Яковлева І. О., начальника управління культури і туризму Федотової Н. В., начальника інспекції по охороні пам'яток історії та культури Солоницького І. В. та адміністрації і науковців заповідника, відбувся семінар «Кам'янська Січ – видатна пам'ятка запорозького козацтва», на якій з доповідями виступили генеральний директор заповідника Остапенко М. А. та науковці Сокульський А. Л. та Ільїнський В. Є.

25 березня 2009 року голова Херсонської облдержадміністрації Б. Сіленков звернувся з листом (№72-101-418/9-09/325) на ім'я Президента України В. А. Ющенко, в якому писав: «За результатами консультацій з керівництвом НЗ «Хортиця» знайдено порозуміння у питанні щодо утворення на базі пам'ятки історії національного значення «Кам'янська Січ» філії цього заповідника. Утворення зазначеної філії сприятиме всебічному науковому вивченню пам'ятки, забезпечить її музеєфікацію та подальше ефективне використання у туристичній галузі Херсонщини, а також сприятиме патріотичному вихованню молодшої генерації українців у дусі славетних традицій нашого народу. Всі ці заходи, у разі їх втілення, безперечно посилять авторитет України як держави, що шанує і береже свою історичну і культурну спадщину. Зважаючи на це, просимо Вас, вельмишановний Вікторе Андрійовичу, сприяти утворенню на базі пам'ятки історії національного значення «Кам'янська Січ» філії Національного заповідника «Хортиця».

5 червня 2009 року заступник Міністра культури і туризму України М. М. Яковина відреагував (№445) на лист Секретаріату Президента України, щодо звернення голови Херсонської облдержадміністрації Сіленкова Б. (№46-02/154 від 27.04.09), в якому зазначив, що Міністерство не проти утворення філії НЗ «Хортиця» на означеній території, але наголосив, що одним із першочергових завдань при утворенні даної філії є вирішення питання передачі в установленому законодавством порядку пам'ятки з усіма складовими та відповідної земельної ділянки у державну власність до сфери управління МТК.

Крім того, для утворення філії НЗ «Хортиця» необхідно представити МТК матеріали, якими обґрунтовується можливість створення, а саме:

- фінансово-економічне обґрунтування необхідності утворення філії НЗХ;
- довідку про історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність пам'ятки, яка пропонується для оголошення філією НЗ «Хортиця»;
- облікову документацію на пам'ятку з усіма складовими частинами;
- фото документацію, яка характеризує територію пам'ятки в цілому, її складові частини, наукову чи художню цінність пам'ятки та їх складових;

- опис культурних цінностей і предметів, які знаходяться на території пам'ятки чи пов'язані з нею і становлять історичну, наукову чи художню цінність;
- викопіювання з генерального плану або іншої містобудівної документації населеного пункту, копію плану земельної ділянки з нанесенням на ній схеми розміщення пам'ятки із зазначенням загальної площі, меж території, проєктованих зон її охорони, меж територій окремих об'єктів, затверджених чи проєктованих зон охорони.

22 червня 2009 року в с. Республіканець Бериславського району Херсонської області (Кам'янська Січ) за участю заступника голови облдержадміністрації Херсонщини І. О. Яковлева, начальника обласної інспекції охорони пам'яток історії та культури Солоницького І. В., директора Херсонського краєзнавчого музею Т. Г. Братченко та адміністрації і науковців НЗ «Хортиця» відбулась виїзна нарада.

Після обговорення доповідей були прийняті рішення:

1. Залучити необхідне фінансування, визначитись з підрядником та провести геодезичну зйомку місцевості, на якій розташована пам'ятка.
2. Здійснити археологічну розвідку на території пам'ятки з метою встановлення контурів Кам'янської Січі та локалізації січового майдану.
3. Залучити до співпраці фахових архітекторів та ландшафтних дизайнерів з метою визначення переліку об'єктів, які підлягають знесенню, переплануванню або відновленню.
4. Провести розчищення залишків підвальних приміщень будівель колишньої садиби поміщика Огаркова М. Ф. на території пам'ятки за умови забезпечення архітектурного та археологічного нагляду.
5. Скласти фінансово-економічне обґрунтування доцільності утворення філії НЗ «Хортиця» в с. Республіканець.
6. Забезпечити інформування громадськості стосовно дій з впорядкуванням території пам'ятки.

Виконуючи ці рішення фахівцями заповідника були розроблені:

- Рекомендації до Технічного завдання на розробку Генерального плану впорядкування території пам'ятки історії національного значення «Кам'янська Січ» в контексті утворення філії НЗ «Хортиця» в с. Республіканець Херсонської області;
- Перспективний перелік завдань та заходів з реалізації генерального плану філії НЗ «Хортиця» в с. Республіканець;
- підготовлена історична довідка «Пам'ятка національного значення «Кам'янська Січ»;
- Обґрунтування утворення філії НЗ «Хортиця» в с. Республіканець на території пам'ятки національного значення «Кам'янська Січ».

30 вересня 2009 року була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України за №1043 «Про доповнення пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1993 року №254», якою включено до Національного заповідника «Хортиця» пам'ятку історії національного значення Кам'янську Січ, кладовище запорозьких козаків і могилу кошового отамана Костя Гордієнка в с. Республіканець Бериславського району Херсонської області».

29 грудня 2009 року заступник Міністра культури і туризму А. Г. Богомолів підписав наказ за № 1233/0/16 00 «Про затвердження змін до штатного розпису Національного заповідника «Хортиця» з 01 грудня 2009 року». У квітні 2010 року був сформований штат філії у складі: завідувача філії – Сурченка С. В., наукового співробітника Власова О. Ю., двох старших інспекторів Римаря Ю. І. і Черненка О. М. та працівника благоустрою Скакуна М. Х.

ПРОЕКТ БЛАГОУСТРОЮ ТУРИСТИЧНОЇ ЗОНИ
ФІЛІЇ «КАМ'ЯНСЬКА СІЧ»

Попередні креслення
плану місцевості

Проект благоустрою туристичної зони Філії «Кам'янська Січ»,
розроблений 2011 року

НЗ «Хортиця» був укладений договір оренди з Бериславським РВО на використання колишньої початкової школи в с. Республіканець під офіс філії. Новокаїрська сільська рада передала в користування безгоспний колишній будинок рибаків, в якому планувалося облаштувати адмінбудинок філії з кімнатою-музеєм Кам'янської Січі. Проводилась робота на предмет відселення 4-х садиб, які були побудовані безпосередньо на місці розташування козацьких куренів.

Для популяризації та привернення уваги громадськості екскурсійним відділом заповідника був розроблений та апробований дводенний туристичний маршрут «Часи козацькі – Січі Запорозькі».

Заходи із вшанування пам'яті Кошового Костя Гордієнка на Кам'янській Січі. 01.05.2012 рік

Вже влітку 2012 року на Кам'янській Січі була проведена археологічна експедиція з метою встановлення місця розташування кладовища запорозьких козаків, яка, нажаль, не дала позитивних результатів. З 2013 року на Консульському староскіфському городищі, яке знаходиться поряд з Кам'янською Січчю, також почали проводитися археологічні дослідження.

Незважаючи на те, що до теперішнього часу Національний заповідник «Хортиця» не отримав акту на користування земельною ділянкою, що перешкоджає розвитку філії через неможливість залучення ні державних, ні інвестиційних коштів, перші кроки на подолання цієї кризи вже зроблено.

Розпорядженням Голови Херсонської обласної державної адміністрації № 493 від 05.07.2016 року затверджено план комплексних заходів щодо відтворення та розвитку історико-культурної пам'ятки «Кам'янська Січ» та створено робочу групу, до складу якої введено за згодою і Генерального директора НЗ «Хортиця» М. А. Остапенка. І хоча знову питання про передачу території пам'ятки не стоїть, все ж запланований капітальний ремонт дорожнього покриття автомобільних доріг, встановлення дорожніх знаків, що ведуть до території пам'ятки, облаштування автостоянок, автозупинок, автозаправок посприяють розвитку інфраструктури, такої необхідної для залучення туристичного потоку та популяризації унікальної пам'ятки козацької доби.

На сьогодні, **Кам'янська Січ має важливе меморіальне значення і є місцем проведення заходів із вшанування пам'яті козацтва:** на початку травня кожного року, у дні ймовірної трагічної загибелі кошового отамана Кості Гордієнка, на Січі проводиться загальноукраїнський фестиваль-реквієм, який збирає представників громадських козацьких організацій, патріотів давньої козацької землі для увіковічення пам'яті цієї видатної та непересічної особи.